

Ètica i política. Un binomi necessari i difícil*

Jordi Pujol

Aquesta conferència, que he titulat «Ètica i política. Un binomi necessari i difícil», és una conferència difícil. És un tema que ha despertat interès. Ha desvetllat el projecte del codi deontològic per a polítics, que és una operació arriscada. És un tema molt difícil. D'una banda, no sé què n'esperen vostès, d'aquesta conferència. D'altra banda, jo no sé ben bé què i com voldrien que fossin els polítics. Ahlora em pregunto per què la faig aquesta conferència? Per què cal parlar d'aquests temes tan delicats? Jo ara, pel fet d'estar retirat, en puc parlar més fàcilment que no pas quan estava en actiu.

Tanmateix, per què la faig? Què n'esperen vostès? En poden esperar vaguetats, això és el més fàcil. O bé un llista de virtuts públiques o privades. Un dels llibres que tenim aquí a la taula, *Política i valors*, de la col·lecció «Observatori dels valors» (uns llibres que edita amb una certa periodicitat la Fundació Lluís Carulla), explica el que hauria de ser un polític ideal, quines virtuts i quines característiques hauria de tenir. Jo podria fer això, però seria una llista relativament fàcil de fer i una mica difícil de complir, i podria quedar simplement com un exercici molt teòric.

És una conferència que a mi em resulta difícil de fer de cara a poder guanyar la credibilitat i que no quedi com un discurs de paraules buides. Que no sigui només una llista de bones intencions. Volen una llista de bones intencions? N'hi ha una pila. Fem una llista de les virtuts que hauria de tenir un polític. Comencem per una. Plató deia: «el govern l'han d'exercir els més savis i els més honorats». Bé, l'han d'exercir els millors. Deia Plató que l'han d'exercir els que tinguin més saviesa i més virtut. L'experiència, però, ens diu que no sempre aquests tan virtuoses i tan savis, i fins i tot tan ben preparats, són els millors polítics.

La història està plena d'homes molt competents, als quals un bon dia els han dit «vostè, faci política», i com a polítics han estat bastant mediocres. De vegades, desastrosos. No sempre, però. En posaré un exemple. En un moment determinat es diu «a Itàlia cal un polític que pugui tirar el país endavant en un moment de molta crisi». I els italians van triar Monti. Ara Monti diu que plegarà, però fins avui els italians han triat bé. I va endegar bé el país. Però no passa moltíssimes vegades això.

*Transcripció de la conferència organitzada per la Càtedra Ethos de la Universitat Ramon Llull el 10 de desembre de 2012, amb motiu de la publicació del *Codi ètic per a professionals de la política*.

Què vol dir els millors polítics? Vol dir els polítics que millor serveixen el bé comú. I poden ser molt intel·ligents, poden ser molt savis, poden ser molt especialistes en algunes coses, poden ser molt virtuoses i no ser bons polítics. En podria posar exemples de casa nostra, d'Espanya, d'Europa i d'arreu del món.

Els bons polítics són aquells que millor serveixen el bé comú. I que de vegades són els que tenen una formació. O que si no la tenen se saben envoltar de gent que la té i que, en canvi, no són els més virtuoses ni els més savis. Perquè moltes vegades el polític és un especialista en generalitats. És un especialista en visió de conjunt, en visió global. I amb una certa habilitat i capacitat per a la tàctica. Té una sèrie de característiques que si les agafes separades poden inclús ser les pròpies d'un murri, si només té tàctica. El que passa és que un polític que no tingui sentit de la tàctica no serà un murri però serà un mal polític a la vida. Per tant, tot plegat és força complicat.

Comprenc que la gent no tingui una bona idea dels polítics perquè en general no donen un bon exemple i no són prestigiosos. La gent a l'hora de jutjar els polítics té dret a fer-ho amb una gran exigència però també ho ha de fer amb un pèl d'humilitat. Perquè si en política es pogués fer que de cop i volta en una discussió de cafè o en una tertúlia radiofònica se li digués a algú: «escolti'm, no en parlem més. Posi-s'hi. Vostè és el president de la Generalitat. Vostè és el president del Govern espanyol. Vostè és el president de la Unió Europea. Vostè és el president de França. Posi-s'hi. Ja li donarem fins i tot, per un acte de màgia, tota una sèrie de coneixements que no té. Vostè, posi-s'hi». Però hi ha un coneixement que no li podem donar, que és el

sentit del bé comú. Sobretot el que no li podem donar és la capacitat per combinar tota una sèrie d'elements i per calcular els temps i per ser valent. No cal ser gaire valent per ser tertulià, però per ser polític moltes vegades s'ha de ser valent.

Bé, Plató ha dit moltes coses, però aquesta que acabem d'esmentar no val. I és fort dir que una cosa que va dir Plató no val. Però en tot cas es pot ser molt ben polític sense haver llegit Plató i es pot ser un polític fatal si ets un platònic radical.

Què vol dir, doncs, que els polítics són els que millor serveixen el bé comú? Els que serveixen l'interès general d'una manera honesta. Però, atenció, perquè l'honestat que se li ha d'exigir a un polític de vegades no és la mateixa que se li ha d'exigir a un ciutadà ras. I no s'escandalitzin, perquè tots vostès són testimonis d'operacions molt mal portades i d'actuacions que no sempre poden ser aplaudides d'una manera positiva. Aquesta és la realitat. Naturalment vostès ara poden posar-se les mans al cap. Però quan un polític arriba a tenir certa responsabilitat ha d'actuar d'acord amb unes normes segons les quals el bé comú sigui primordial. Però no sempre tothom pot considerar que és la bona manera de fer.

Evidentment hi ha maneres absolutament rebutjables de fer política. Per exemple, el cas d'un polític francès, important, que va intentar ser president de la República i no ho va arribar a ser. Es diu Édouard Balladur i va escriure un llibre que es titula *Maquiavel en democràcia. Mecànica del poder*. Jo crec que és un llibre cínic, lúcid, però cínic, i aclaridor d'una certa manera d'entendre la política. O la mala política. I pot ser una guia per a qui vol fer política per la política. No per servir el país, no per servir un model de socie-

tat. Pot ser un bon llibre en aquest sentit, per buscar el poder i l'èxit personals. El llibre parteix de la base que no tot el que ha de fer un polític ha de ser autèntic. És millor que no ho sigui, diu Balladur. És millor que sigui fingit. Per això dic que és un llibre cínic. Cínic vol dir, segons la definició del Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, aquella persona que, impúdica-ment, menysprea els valors morals. Ara això que explica Balladur pot ser un avantatge per fer política. És a dir, fer veure que t'interessa una cosa determinada, però no estar-ne interessat de debò. Diu Balladur que, segons com, fins i tot és millor que no t'interessi perquè en pots quedar presoner. Pots quedar atrapat per una causa, una persona, una desgràcia i potser a tu realment t'interessaria una altra cosa. Només s'ha de fer veure, però no cal creure-s'ho gaire. Vostès s'escandalitzaran i jo també. Jo mateix cito Balladur al pròleg d'un dels volums de les meves memòries, i si ho faig és perquè m'agradaria que per batec i per actitud les meves memòries fossin diferents. Val a dir que no sé si sempre ho he aconseguit. Mai ningú no sap fins a quin punt ha fet les coses bé o malament. Sigui com sigui, avui els parlo de política i valors, de política i ètica, i això no entra dins de l'ètica, que els que som avui aquí presents volem que domini la política.

Farem allò que en diem estudi de casos per calibrar quin polític ho ha fet bé i quin ho ha fet malament. Els en posaré exemples. El president Lincoln, del qual jo sóc un gran admirador, és considerat un personatge íntegre, tant en la seva vida personal com políticament. Un dels biògrafs de Lincoln diu: «la decisió més important (jo hi afegeixo «i positiva») del segle XIX (es refereix a l'alliberament de l'esclavitud dels negres als Estats Units)

es va poder aprovar gràcies a la corrupció facilitada i practicada per l'home més recte d'Amèrica». I continua dient: «alguns consideren que la política és un tema brut, però el setzè president dels Estats Units, Lincoln, l'home més recte i d'actitud clara d'Amèrica la va utilitzar per aconseguir els més alts ideals».

Hi ha una escola de pensament que en el món de la reflexió ètica i en el món religiós considera que això és inacceptable. També n'hi ha que diuen que el fi justifica els mitjans. Els polítics i la majoria de nosaltres sovint ens movem entre aquestes dues afirmacions. No només en el terreny polític, també en el terreny familiar, en el dels negocis, en el de les relacions amb els col·legues.

Fixem-nos en la situació de Lincoln. S'ha acabat la Guerra de Secessió dels Estats Units, la guerra del nord contra el sud. Aquí cal dir que hi ha una confusió. Ara, amb la mentalitat europea, la gent pensa que l'alliberament dels negres el van fer els demòcrates, i no va ser així. Els demòcrates eren esclavistes. L'alliberament el van fer els republicans. De fet, Lincoln fou el fundador del Partit Republicà. Bé, dèiem que s'havia acabat la guerra, però l'esmena que alliberava els negres no havia estat aprovada definitivament pel Congrés i pel Senat. Per tant s'havia d'aprovar, però no es donaven les condicions clares perquè s'aprovés. Es necessitava una majoria de tres quartes parts dels estats, i n'hi havia uns quants que no ho volien. Per exemple, una majoria del Parlament de Nevada era contrària a aquesta llei, però es necessitava l'estat de Nevada. I la majoria del Parlament de Nevada depenia de tres vots. Què fa, aleshores, Lincoln? Lincoln va crear tres càrrecs i els va donar a tres diputats demòcrates de Nevada, els quals van votar

a favor dels republicans, amb la qual cosa es va aconseguir la majoria a Nevada. Això –que vostès poden considerar que és una falta menor, o bé que era el que calia fer– Lincoln ho fa amb la voluntat de servir el país i amb un gran ideal: la supressió de l'esclavitud. No ho va fer pas per profit del partit ni per profit personal. Tanmateix, hi va fer trampa.

Potser és una trampa menor, però ens hi trobem sovint. Cada dia als diaris veiem que hi ha hagut alguna operació per situar una persona en un càrrec determinat, i això sempre es critica. En el cas de Lincoln, quan estan molt prop de la votació falten encara catorze vots. I aleshores Lincoln diu a un ajudant seu: «president, caldran moltes pregàries per aconseguir aquests catorze vots». El president li contesta: «sí, caldran moltes pregàries i alguna cosa més».

Què és aquesta cosa més? Bé, hi ha una plaça vacant de jutge a Missouri, en principi donada a un personatge neutre, però l'acaben donant a un diputat demòcrata. També hi ha un escó demòcrata a Pennsilvània. Un diputat demòcrata, partidari de l'esclavitud i de no modificar la llei, que va guanyar per molt poc. Els republicans havien fet un recurs, havien demanat un recompte de vots perquè semblava que amb el recompte el diputat demòcrata no guanyaria. Doncs, finalment, Lincoln va demanar que el deixessin ser diputat, que no l'amoïnessin.

Tot això tenint en compte que immediatament després que s'aprovés la llei, amb ben bé vint-i-cinc vots que van ser comprats d'aquesta manera, Lincoln va preparar un discurs que en canvi recuperava tota la grandesa moral. És el discurs, que no sé si va arribar a pronunciar, en què parlava de la reconstrucció. La guerra

havia estat tremenda, sobretot per al sud, molt costosa en recursos i vides humanes. Si recorden la pel·lícula *Allò que el vent s'endugué*, recordaran que els nordistes van penetrar al sud dels Estats Units amb una gran brutalitat. I Lincoln (és lògic que el president d'un país que està en guerra la vulgui guanyar, i no amb cotó fluix) l'endemà de donar aquesta consigna i de comprar uns quants diputats feia un discurs on deia que calia reconstruir el país. Això fracassa, perquè assassinen Lincoln i els que vénen darrere no tenen aquesta mentalitat. La part bona de Lincoln queda eclipsada per la gent que després vol venjança, per la gent que vol espoliar el sud. Què haurem de dir de Lincoln? Amb quin Lincoln ens quedem? Perquè els dos Lincoln són veritat.

Posem-ne un altre exemple. Alcide De Gasperi. Polític democratacristià, polític d'una profunda religiositat. Hi ha obert un procés de beatificació de De Gasperi. Jo en sóc un gran admirador, com a polític, com a cristià, com a persona comprensiva, comprensiva fins i tot amb els problemes nacionals. Situem-nos al 1947-48. De Gasperi el 1947 és primer ministre. Hi haurà eleccions l'abril de 1948 i tot sembla indicar que pot molt ben ser que guanyi el Front Popular. S'ha fet una coalició dels socialistes (Pietro Nenni) i dels comunistes (Palmiro Togliatti). El 1948 és un any en què finalment allò que es deia que s'entendrien la Unió Soviètica i els nord-americans i Europa i que tothom es faria demòcrata, ja queda esmicolat, no en queda res. És el moment del cop comunista a Praga. És el moment del cop comunista a Budapest. És el moment de Polònia. El moment en què les dictadures comunistes als països del centre i de l'est d'Europa es consoliden. Iugoslàvia acaba en una situació diferent,

però també era un misteri saber què passaria finalment amb Josip Broz Tito. I en aquest context es presenten eleccions el 1948. Amb un pronòstic favorable a les esquerres. El Partit Socialista Italià i el Partit Comunista han fet un Front Popular. Els que fan enquestes d'opinió, que ja sabem que també s'equivoquen, pronostiquen que l'esquerra guanyarà per molt al nord industrial d'Itàlia (Milà, Torí, etc.) i que al sud (Nàpols, Sicília, etc.) guanyarà la dreta.

Què passa, aleshores, a Itàlia? Hi ha una gran inquietud. Els resultats de les eleccions no van anar ben bé així. Finalment, al nord també va guanyar la democràcia cristiana. Al sud la màfia i l'Església van ordenar votar la democràcia cristiana. De Gasperi, un home que jo crec que és admirable i que com he dit està en procés de beatificació, va demostrar més d'una vegada la seva independència davant de la ingerència de l'Església.

Els en posaré un altre exemple. Una mica més tard hi va haver eleccions municipals a Roma, i els pronòstics, que també es van equivocar, deien que guanyaria l'esquerra. I el papa, Pius XII, va cridar De Gasperi i li va dir «no podem permetre que la Ciutat Santa caigui en mans d'un govern comunista. Per tant, vostè s'ha d'aliar amb el partit Moviment Social Italià», que era el partit que havia constituït gent procedent del feixisme. Era un partit relativament petit però que a Roma tenia una certa força i, per tant, sí que se suposava que l'aliança democràcia cristiana-neofeixistes evitaria que Roma, la ciutat eterna, la Ciutat Santa, la ciutat del Vaticà fos governada per un govern socialcomunista, que bàsicament volia dir comunista. I De Gasperi li va dir al papa que de cap manera, que ell això no ho faria. «Vostè és el Sant Pare i pot comptar amb tota la

meva adhesió i la meva devoció, però el president del Govern de la República sóc jo; i el responsable polític d'Itàlia no és vostè, sóc jo». I el país no pot fer un senyal d'acollida dels neofeixistes. Per tant, De Gasperi no era un home que es deixés marejar fàcilment. Segur que hi va haver un acord, propiciat pels americans i qui sap si per una sèrie de rectors de poble i de bisbes, perquè la màfia votés democràcia cristiana per compensar el vot del nord. Després va resultar que el nord també va votar molt democratacristià, i per tant no calia compensar res.

De Gasperi ho sabia, tot això? No ho sabem, però en tot cas algú del seu entorn ho havia de saber. Fa uns anys, quan es va jutjar l'Andreotti, que fou el secretari de la presidència al començament de tot de De Gasperi, l'acusaven d'un delictes d'associació mafiosa. Finalment, no el van condemnar per res. Vostès ja ho judicaran això.

De tota manera, els voldria dir una altra cosa curiosa, que si fos certa voldria dir que no hauria calgut tanta maniobra. Cada vegada hi ha més gent que pensa que hi va haver un altre polític italià que també va fer un joc estrany. Que va ser Togliatti, el secretari general del Partit Comunista Italià. Diuen que volia perdre. Podria ser, perquè Togliatti probablement sabia que tal com estava la cosa (Alemanya dividida, Iugoslàvia no se sap a on, tota la resta comunista, Grècia amenaçada, etc.) si Itàlia basculava cap al camp comunista el desequilibri europeu hauria estat molt fort, i això de cara als nord-americans era absolutament inassumible i per als demòcrates europeus també, naturalment. Alguns sostenen que Togliatti va fer un pacte per sota la taula amb la democràcia cristiana perquè els deixés el *sottogoverno* italià, les cooperatives, uns quants ajun-

taments, unes quantes diputacions, etc., a canvi que durant una pila d'anys no aspirarien a governar Itàlia. Bé, la política de vegades funciona d'aquesta manera. Vostès es poden escandalitzar, però han de saber que això passa.

Pel que fa a De Gasperi, jo penso que mereix ser beat. És una figura d'una gran rectitud moral, d'una gran valentia, d'un gran coratge, d'una gran coherència, d'una molt bona vida familiar i un cristià molt autèntic. Però ell, poc o molt, es devia trobar amb aquestes circumstàncies. Amb la mentalitat d'un tertulià està molt clar el que s'ha de fer. Amb la mentalitat d'una persona que no s'hi juga res i que no ha de decidir res, també ho estarà.

Posem-ne un altre exemple. No sé si anar posant exemples és una bona manera de tractar aquest tema de la moralitat i els polítics, però voldria que hi reflexionessin. Els en posaré un del canceller Helmut Kohl en el moment de la reunificació, que es va fer a través d'unes maniobres no regulars que també van ser criticades. Era un home molt catòlic i molt honest. No entraré a detallar aquestes maniobres, però m'agradaria que veiessin on se situen de vegades les accions d'un polític.

Qui és Helmut Kohl? Entre altres coses, és el pare de la reunificació alemanya i el pare de l'euro. Per tant, el pare d'un pas endavant, que ara trontolla, de la Unió Europea. És a dir, en Kohl no és un personatge qualsevol. És un personatge de primeríssima fila, que es mereix un monument a totes les ciutats d'Alemanya i potser en alguna de fora d'Alemanya. Què li passa a Helmut Kohl? Ell considera que la reunificació només es pot fer a base de bescanviar un marc de l'est amb un marc de l'oest. Cosa que tècnicament, des d'un punt de vista estrictament econòmic, és

un disbarat, perquè el marc de l'est valia molt menys que el marc de l'oest. Però ell pensava que la reunificació s'havia de fer d'aquesta manera. No es pensin que tothom a Alemanya estava a favor de la reunificació. El ministre d'Afers Exteriors de Helmut Kohl, que era un liberal, en Gensher, era un molt bon ministre, i el va seguir però sense cap mena d'entusiasme. Jo m'estava escandalitzant. Recordo que, poc després de caure el mur de Berlín, vaig visitar la fàbrica de la Volkswagen de Wolfsburg, situada a vuit quilòmetres d'on hi havia el mur. Em vaig trobar amb la gran sorpresa que una pila de gent important de Volkswagen deia que la reunificació no convenia, perquè això de l'Alemanya de l'est consideraven que era un desastre. Pensaven en els impostos que haurien de pagar de més i que els faria perdre molts anys als de l'oest, que anaven molt bé. Jo, que sóc un nacionalista i un patriota i simpatitzant alemany, estava escandalitzat. Però era així.

A en Kohl el van criticar molt, per raons fins i tot morals. I en part les crítiques tenien raó. Això hipotecava les generacions futures dels alemanys de l'oest, perquè durant molts anys haurien de pagar per aixecar l'Alemanya de l'est. I això la gent, èticament, no ho trobava bé. Fins i tot alguna Església protestant, més que no pas catòlica, hi posava reticències des d'aquest punt de vista.

En aquella època vaig tenir una conversa amb Otto Poehl, governador del Banc Central Alemany (el Bundesbank), el qual em va dir que ja li havia dit tres vegades al canceller Kohl que la seva era una decisió molt negativa des del punt de vista tècnic i des del punt de vista de la repercussió que tindria durant uns quants anys sobre l'economia alemanya, sobre la pressió

fiscal i sobre la possibilitat de mantenir plenament l'estat del benestar que tenia la República Federal, la de l'oest. Que costaria car, i els va costar car. En Poehl em va dir que li ho havia dit tres vegades i que ja no li ho diria més perquè havia entès que no era una decisió tècnica, ni tan sols una decisió política, era una decisió històrica. I quan es tracta d'una decisió històrica, els tècnics o el polítics normals i corrents, els que no estan disposats a assumir unes responsabilitats gaire greus, s'han de retirar. Això ho decideix el canceller. I Poehl es va posar a la seva disposició amb allò que tècnicament el pogués ajudar.

En podríem posar molts més exemples. Hem de tenir present que un polític no pugui en un cas concret aplicar ben bé els principis ètics. Posem per cas, quaranta diputats democratacristians alemanys votant la llei de l'avortament. Per què quaranta? El govern socialista i verd de Schroeder havia d'equiparar les dues lleis d'avortament que hi havia en el moment de la reunificació a Alemanya (la que hi havia a l'est, que era molt permissiva, i la que hi havia a l'oest, que era més restrictiva) perquè necessitaven una sola llei d'avortament. Aleshores decideixen fer una llei una mica més restrictiva que la que hi havia a l'Alemanya de l'est però que posés més facilitats que la llei que hi havia hagut a l'Alemanya de l'oest. Evidentment, havia de ser així. Però com que era una llei que necessitava dos terços de majoria (el govern tenia majoria simple), el cap del grup parlamentari democratacristià a l'oposició fa una crida per aprovar la llei, que necessitava el vot de quaranta diputats. Per tant, demana a la responsable de les qüestions socials que es reuneixi amb el grup parlamentari per tal de saber quants diputats estan a favor

de votar aquest llei a consciència. Aquella senyora, molt germànica, molt catòlica, a contracor, reuneix els quaranta vots i tira endavant. Tot això ho fa una gent que durant molts anys s'havien esgargamellat dient que mai no votarien una llei d'avortament. Vostès mateixos ho poden judicar.

Ara que parlem d'avortament, recordin un cas molt curiós, que es va resoldre fàcilment. Bèlgica vota una llei d'avortament al Parlament sense problemes, però l'ha de signar el rei. I el rei Balduí era ultracatòlic i es negava a firmar. Aquí, és clar, van fer una petita picardia, que va consistir en l'abdicació del rei per un dia, i aleshores devia signar no sé qui. No deixa de ser una picardia, però altrament la llei no s'hauria pogut aprovar.

Podríem buscar-ne més exemples. Mitterrand, que no va ser un polític exemplar, però sí un bon polític. Era cínic, també. Mitterrand li diu un dia a Jacques Delors: «tu no serà mai president de la República». Per què? Perquè Delors era cristià, era un catòlic que venia de la JOC, un catòlic de parròquia. Un dia m'ho explicava en Delors. Què devia voler dir això? Que no seria un *killer*. És a dir, aquest tipus de polític que va a matar l'adversari. Delors era un bona fe, d'acció catòlica, que jugava a bàsquet a la parròquia, no servia per a ser president de la República. Servia per a moltes coses, però no per dirigir els serveis secrets de la República.

Els he fet aquesta conferència bastida d'exemples perquè voldria que vostès hi pensessin. Perquè sobre tots aquests casos es podria muntar una campanya periodística per moltes coses que de vegades són de difícil presentació. Coses que passen de vegades en el món dels negocis i en altres àmbits, però molt especialment en el món de la política. Totes aquestes

coses conviden a una reflexió i a anar una mica més enllà del que a simple vista sembla reprovable. A la vida d'un polític hi ha una sèrie de tensions que s'han de resoldre. Per exemple, la tensió entre cooperació i competència, entesa en el sentit d'enfrontament. Entre voluntat de servei o afany de poder. Hi ha polítics que l'únic que volen és afany de poder. Entre compromís polític o oportunisme. Entre transformació social o manteniment de l'estatus quo.

A França, per exemple, quin problema hi ha? El mateix que tenen altres països europeus i també en un cert sentit Espanya, que no hi ha manera de modificar l'estatus quo. Perquè no hi ha cap polític prou valent, prou audaç i prou disposat a deixar de ser president a les properes eleccions per enfrontar-se amb els problemes de França, que és un país que està molt més amunt que nosaltres però que està estancat, que està en una situació de declivi, de *déclin* que en diuen ells.

El polític també es troba amb la tensió entre la visió a curt termini o la visió a llarg termini. Entre la llibertat de consciència o la disciplina de partit. És molt fàcil dir que cal actuar amb llibertat de consciència. Si un vol actuar sempre d'acord amb el propi criteri i no amb el del partit, no s'ha de fer d'un partit. O també pot mirar de fer una revolució dintre del partit en el proper congrés i canviar la línia d'orientació del partit. També hi ha la tensió entre l'ètica de la responsabilitat i l'ètica de la convicció, de la qual s'ha parlat molt des de Max Weber.

Deixin que els digui una altra cosa. Fa uns anys es van fer unes conferències on vàrem participar, entre d'altres, en Rigol, jo mateix i en Reventós, que no estava retirat però no tenia responsabilitat de

govern en aquell moment. Unes conferències sobre les qualitats que havia de reunir un polític. Per exemple, jo en el meu discurs vaig dir que havia de sentir un interès profund per la gent, estimació vers les persones, tenir una visió de conjunt. En Rigol també va fer el seu discurs. I ara els explicaré el que va dir en Reventós, que em sembla que va ser en alguns aspectes especialment afortunat.

Reventós va dir que l'ètica i la política no es poden desvincular. Jo els he estat explicant fins ara no que s'hagin de desvincular, sinó que no sempre és fàcil de vincular-les, i que de vegades pot arribar a semblar que no és possible vincular-les. També va dir que la valoració de la política no es pot fer a través de la conducta privada del polític. És a dir, a en Kennedy, se'l valora com a polític, no com a pare de família. Se'l judica (i se'l judica positivament) per la seva acció política. Això ho deia en Reventós, i té raó. L'ètica de la responsabilitat no pot ofegar l'ètica de la convicció. Han de conviure. Sense responsabilitat és impossible l'acció. I sense convicció és injustificable l'acció.

I ara ve una frase molt important del discurs d'en Reventós, que resumeix tot el que els he estat dient fins ara. El polític ha d'estar disposat a assumir un determinat grau d'incertesa moral i ser-ne conseqüent. No sempre un polític anirà a dormir pensant que la decisió que ha pres era bona o era justa. Això passa amb tot. Li passa a un pare de família, que pensa al final del dia que no s'ha portat bé amb el fill o amb la dona. Això a un polític encara li passa més, perquè les decisions polítiques molt sovint tenen un perjudicat. Diu també que els valors que han de regir l'acció d'un polític es podrien definir en negatiu: no matar, no mentir, no robar,

no calumniar, etc. Amb el benentès que no matar significa també respectar la dignitat dels altres.

I diu una cosa que em sembla molt important: un polític ha de respectar les generacions futures. Una cosa que a Europa, a Catalunya i encara més a Espanya, no hem fet durant aquests últims anys. No s'han tingut en compte les generacions futures. Alemanya, de fet, es va posar en perill abans que cap altre país europeu per la decisió d'en Kohl. Alemanya ha de fer un esforç molt gran per empassar-se aquesta píndola tan grossa que era l'Alemanya Oriental. I per tant ells començaven a no anar bé. I com a mínim algú molt perspicaç, com en Poehl, ja ho va veure, ja em va dir que ho pagarien. Però, és clar, això és la Història, en majúscules. El canceller Kohl va prendre una decisió d'aquelles que es prenen cada cent anys.

Helmuth Schmidt diu que hi ha una falla molt greu, moral, que és malbaratar el patrimoni de les generacions futures. Que és el que hem fet nosaltres. Si vostès miren la política europea dels últims deu, quinze o vint anys, i la política espanyola, *no cal dir-ho, dels últims quinze anys aproximadament veuran que és així. I a Catalunya també, tot i que es fa difícil de precisar els anys amb exactitud, però seria interessant fer-ho.* Però ja fa anys que es veia que ens estàvem polint ja no els estalvis, sinó els guanys dels qui aleshores tenien deu anys. Hem tingut una actitud de fer coses que no podíem pagar al moment, que havíem de pagar en quaranta anys. Però això no és veritat. Pagar una cosa en quaranta anys vol dir que la deus. I t'acaben cobrant interessos i t'arruïnen. No t'arruïnen. Ens hem arruïnat nosaltres. I això també és un problema moral.

Bé, espero que tots aquests exemples, Lincoln, De Gasperi, Mitterrand, Delors,

un polític que jo admiro molt però que pertany al grup dels que són un pèl ingenus, i no ho dic en un to pejoratiu, els hagin servit per reflexionar.

Per acabar, quina ha de ser la norma moral que ha de tenir un polític? Quins criteris i quins valors ens han de guiar? Hi ha una gran figura que domina la filosofia política europea i d'una bona part del món, la filosofia occidental com a mínim, que és Emmanuel Kant. Aquest filòsof injecta una forta dosi d'exigència moral al món, a la societat i a la política. Hem de trobar la manera de combinar l'exigència moral de Kant amb l'eficàcia social. I amb quin equilibri ho fem. I com modulem les nostres consciències. Com diferenciem el bé del mal, el bé personal del bé comú.

Puc recordar aquí la discussió que hi va haver cap a l'any 1780 entre Benjamin Constant (filòsof francès) i Emmanuel Kant. Constant demanava a Kant que s'imaginés algú que fugís de la policia, segurament perquè viu en un règim repressiu, i que truca a casa d'algun amic, l'informa de la situació i li demana que l'amagui. I l'amic l'amaga. Al cap de mitja hora, passa la policia preguntant si ha vist tal persona. Segons Kant, s'ha de dir: «sí que l'he vist, el tinc amagat aquí a casa», atès que segons Kant no s'ha de mentir mai. Benjamin Constant li preguntava si realment cal actuar d'aquesta manera. Perquè, és clar, si sempre haguéssim de dir la veritat en el sentit més estricte, a molts de nosaltres ens costaria fer tot el que hem de fer a la vida.

Jo crec que aquesta exigència moral a la pràctica es transforma en una cosa una mica diferent per poder viure amb una certa tranquil·litat. Podríem dir, doncs, que hom ha d'actuar sempre d'acord amb la seva consciència. Tots hem de ser fidels

a la nostra consciència, cosa que no es fàcil perquè la consciència no deixa de ser una cosa una mica subjectiva.

Per tant, i per cloure aquesta conferència, puc dir que ens cal tenir una bona consciència. Qui tingui una consciència escrupolosa no anirà bé. Qui tingui una consciència molt laxa no anirà bé. Aquell que sigui un cínic, que ja no té consciència ni escrupolosa ni laxa, no anirà bé. Per mirar de fer que la política estigui guiada de la manera més ètica possible hem de mirar d'acostar-nos a l'imperatiu moral de Kant. Però això exigeix una formació moral molt exigent. Exigeix una consciència ben construïda. I això què vol dir? Vol dir que la gent no ha d'entrar en política si no té una formació sòlida, la qual cosa no vol dir que sigui un savi. Ja ho hem dit abans. Formació sòlida des del punt de vista competencial. Cadascú el que li toqui: l'economista, l'enginyer, el jurista,

l'especialista en ecologia, en qüestions agràries. I no només això, també ha de tenir una formació ètica sòlida. I això és el que es coneix com la prepolítica. Abans de fer política cal tenir una formació prepolítica de valors. Ho hem de tenir present i ho hem de transmetre als joves.

L'ambició i l'afany de poder poden tornar qualsevol que es vulgui dedicar a la política. Per això és important que abans hi hagi una preparació sòlida de coneixements, des d'un punt de vista tècnic i sobretot des d'un punt de vista dels valors. Perquè per dedicar-se a la política cal anar ben calçat. Cal estar preparat per poder donar resposta a qualsevol atac. Perquè es pot tenir una reacció errònia, no prou ben controlada, o perquè sempre hi ha la possibilitat de fer mal a algú. I per fer front a tot plegat cal tenir una bona consciència i una bona formació de coneixements i ètica.